

УДК 336.2

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-5-13>**Сердюков К.Г.***доктор економічних наук, доцент,
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету***Зеленяєва К.О.***студентка магістратури
Харківського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету***Serdyukov Kostyantyn***Doctor of Economics, Associate Professor,
Kharkiv Institute of Trade and Economics
of Kyiv National University of Trade and Economics***Zeleniaieva Kateryna***Graduate student
Kharkiv Institute of Trade and Economics
of Kyiv National University of Trade and Economics*

ПОДАТКИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ

TAXES AS THE BASIS FOR BUDGETING

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено проблеми генерування дохідної частини державного бюджету України за рахунок фіскальних надходжень. Розглянуто один з основних податків, а саме податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), та чинники впливу на його обсяг (економічна криза, вплив на добробут населення, а також недосконалість податкової політики держави). Визначено основні причини та наслідки неефективної та небалансованої фіскальної політики, а також розглянуто основні схеми зменшення податкового навантаження для населення, а саме ухилення від податків за допомогою спрощеної системи оподаткування. Розглянуто можливі негативні наслідки для економіки та шляхи їх запобігання. Переглянуто можливі зміни до Податкового кодексу, їх передумови та можливий вплив на державний бюджет України. Висвітлено особливості оподаткування фізичних осіб, виявлення фіскальних проблем, а також шляхи їх вирішення.

Ключові слова: податкові надходження, доходи бюджету, державний бюджет, податок на доходи фізичних осіб, фіскальна політика.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы проблемы аккумуляции доходов государственного бюджета Украины за счет фискальных поступлений. Рассмотрен один из основных налогов, а именно налог на доходы физических лиц (НДФЛ), и факторы влияния на его объем, а именно влияние экономического кризиса на благосостояние населения, а также несовершенство налоговой политики государства. Определены основные причины и последствия неэффективной и несбалансированной фискальной политики, а также рассмотрены основные схемы уменьшения налоговой нагрузки для населения, а именно уклонение от налогов с помощью упрощенной системы налогообложения. Рассмотрены возможные негативные последствия для экономики и пути их предотвращения. Также рассмотрены возможные изменения в Налоговом кодексе, предпосылки этих изменений и возможное влияние на государственный бюджет Украины. Освещены особенности налогообложения физических лиц, выявления фискальных проблем, а также пути их решения.

Ключевые слова: налоговые поступления, доходы бюджета, государственный бюджет, налог на доходы физических лиц, фискальная политика.

ANNOTATION

This article is dedicated to problems and questions of the organization of revenues of the State Budget of Ukraine at the expense of tax revenues. Tax revenue is a key part of the budgeting process. The purpose of taxes and fees has been shaped historically and looks like payment for one or another good. Since taxes occupy a significant place in the life of every citizen, the efficient tax system of each country comes to the fore and the prerequisite of state security of money, and therefore its stability and development as a whole. In the condition of the instability of economic systems, the problem of generating sufficient budget revenues and ensuring their efficient use is one of the greatest challenges for the country and fiscal authorities. The article deals with one of the main taxes, namely the personal income tax and the factors influencing its volume, namely the impact of the economic crisis on the welfare of the population, as well as the imperfection of the tax policy of the state. Personal income tax is one of the main revenue items in Ukraine's budget. First of all, the personal income tax is a tax that all employees are directly exposed to without exception. The main causes and consequences of an inefficient and unbalanced fiscal policy are identified, as well as the main schemes for reducing the tax burden for the population, namely tax evasion through a simplified tax system. An unresolved part of the overall problem is the improvement of fiscal policy in a crisis since its efficiency and correctness depend on the revenue side of the budget, and therefore the growth of the country in general. In this article are considered possible negative consequences for the economy and ways of their prevention. Possible changes to the Tax Code, their preconditions and possible impact on the State Budget of Ukraine were also revised. The peculiarities of taxation of individuals, identification of fiscal problems, as well as ways of their solution are covered. The country's tax system needs to be modified to take greater account of the economic interests of both parties - the government and the citizens, as well as the interest of taxpayers in tax evasion.

Key words: tax revenues, budget revenues, state budget, personal income tax, fiscal policy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Фіскальні надходження посідають ключове місце у процесі формування

бюджету. Роль податків та зборів формувалася історично і має вигляд плати за те чи інше благо. Оскільки податки займають значне місце у житті кожного громадянина, то ефективна податкова система кожної країни виходить на перший план і є передумовою державної забезпеченості коштами, а отже, її стабільності та розвитку в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. В умовах нестабільності економічних систем проблеми формування достатнього обсягу доходів бюджету і забезпечення ефективного їх використання є одним із найбільших завдань для уряду та фіскальних органів. Теоретичне обґрунтування актуальних питань податкової системи висвітлено у працях О. Амоші, В. Вишневського, В. Вікрі, С. Герасименка, А. Головача, Р. Даймонда, А. Єріної, Д. Журавського, В. Захожая, Д. Мірліса, Р. Моторина та ін.

Проте необхідне вдосконалення фіскальної політики в умовах кризи, адже від її ефективності та правильності залежать дохідна частина бюджету і розвиток країни у цілому, а отже, ця тема актуальною і завжди була предметом дискусії на всіх рівнях.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є дослідження окремих видів податків, а саме їх ефективності і необхідності фіскального балансу у кризових умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Держава з року в рік намагається знайти баланс у податковій системі новими реформами та постановами [4]. Одним з основних податкових надходжень є податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), важливість його для формування бюджету важко переоцінити. Так, наприклад, у доходах державного бюджету України за статтями доходів у 2018 р. надходження від сплати ПДФО становлять понад 91 млрд. грн, це приблизно 10% дохідної частини державного бюджету України [1].

Тобто податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) є одним із головних дохідних пунктів у бюджеті України. Насамперед, податок на доходи фізичних осіб є податком, з яким безпосередньо стикаються всі без винятку наймані працівники [7], а також підприємства.

Кожен місяць 18% від заробітної плати працівника переходять до бюджетів різних рівнів, і це суттєво впливає на доходи більшості українських сімей. В умовах постійної інфляції, тобто зростання цін та зниження рівня життя населення, відбувається суттєве зниження реальних доходів, а разом із цим і купівельної спроможності, що призводить до погіршення економічного стану в цілому. Цей процес призводить до тінізації економіки, адже переважна більшість громадян не бачить, на що витрачаються бюджетні (податкові) кошти.

В Україні існує пласка шкала оподаткування доходів фізичних осіб: ставка податку становить

18% і не залежить від суми доходу, який одержав платник податку. Тобто і громадянин, що одержує дохід у розмірі мінімальної заробітної плати, і людина, що одержує дохід у мільйон гривень на місяць, платять по 18% від свого доходу [7].

Таким чином, для відновлення соціальної справедливості Верховна Рада внесла проект закону про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо запровадження прогресивної шкали оподаткування під час сплати податку на доходи фізичних осіб) від 19.02.2019, в якому запропоновано прогресивну шкалу оподаткування доходів фізичних осіб (ПДФО). Максимальна ставка податку, відповідно до запропонованого законопроекту, становить 48% і її має сплачувати той, хто одержав дохід понад 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб (табл. 1) [8].

Таблиця 1
Ставка податку відповідно проекту закону про внесення змін до Податкового кодексу України від 19.02.2019

Розмір доходу	Ставка податку
до 3 прожиткових мінімумів для працездатних осіб (ПМ)	5%
понад 3 ПМ, але не більше ніж 10 ПМ	15%
понад 10 ПМ, але не більше ніж 20 ПМ	18%
понад 20 ПМ, але не більше ніж 50 ПМ	22%
понад 50 ПМ, але не більше ніж 100 ПМ	27%
понад 100 ПМ, але не більше ніж 300 ПМ	33%
понад 300 ПМ, але не більше ніж 500 ПМ	40%
понад 500 ПМ	48%

Така прогресивна шкала податку на доходи фізичних осіб під час сплати ПДФО і виплати дивідендів, дасть змогу значно збільшити надходження до державного бюджету України, адже щорічно олігархами, які є основними акціонерами та отримувачами дивідендів зі своїх акціонерних компаній, виводяться з України десятки мільярдів гривень. При цьому сплачують до державного бюджету лише 5%, тоді як абсолютна більшість громадян України за чинним законодавством змушена сплачувати 18% [6].

Цей закон повинен стати одним з елементів соціальної справедливості в податковій системі України, який повинен стати першим та реальним кроком на шляху формування середнього класу та збільшити кількість платоспроможного населення, що стане поштовхом для розвитку економіки у цілому.

Але чому виникає потреба у реформуванні ПДФО та чому за роки незалежності уряд знову та знову повертається до питання внесення змін до Податкового кодексу України? Теперішня система оподаткування виглядає досить збалансованою на перший погляд. Основною схемою з тінізації трудових відносин є ФОП. Насамперед, це показує неефективність не тільки ПДФО, а також ЄСВ та інших податків, пов'язаних із заробітною платою, та

взагалі фіскальної політики у цілому. Заробітна плата – це відносини між підприємством та працівником, кожен з учасників цих відносин виплачує «свій» податок: працівник – ПДФО, а підприємство – ЄСВ, а отже, кожен з учасників цих відносин зацікавлений у мінімізації цих податків, тому схема з ФОПами є зручною усім, окрім податкових органів.

Суть схеми така: юридичні особи, тобто підприємства, не оформлюють найманих робітників офіційно, а використовують систему спрощеного оподаткування, тобто ФОП, за цивільно-правовими договорами (ЦПД). Це спосіб ухилення від ПДФО, новаторством є тільки ФОП III групи, тобто без найманих працівників (професійні, адміністративні, а також у сфері інформаційних технологій).

При цьому ФОП сплачують єдиний податок у розмірі 5% та мінімальний єдиний соціальний внесок ЄСВ (22% від мінімальної заробітної плати) замість 18% податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), 1,5% військового податку та 22% ЄСВ, нарахованих на всю суму включно з податками.

За словами очільника Податкової служби, 98,5% податку на прибуток в Україні платять усього 5 тис компаній, хоча зареєстровано близько 0,5 млн. Він вважає, що фактично немає з'єданого середнього бізнесу, він фактично існує, але юридично його немає. Також голова ДПС додав, що через це бізнес не може отримати капітал для розширення бізнесу, впровадження інновацій, виходу на міжнародні ринки [6].

Найбільша кількість ФОПів III групи надають послуги переважно пов'язані зі сферою software development, тобто це девелопери, системні адміністратори, бізнес-аналітики, дизайнери та менеджери проектів, маркетологи та ін. Достовірно неможливо досконально виявити, яку частину із цих нібито підприємців треба віднести як фактично працівників, які знаходяться у трудових відносинах. Оцінити втрати від тінізації трудових відносин украї важко, але, за деякими даними, у «тіні» як максимум додаткові 2,5-5 млрд. грн, якщо припустити, що всі ФОПи III групи фактично є найманими працівниками, але серед приватних підприємців є багато тих, хто надає послуги або як фрілансери, або на віддаленій основі remote [6].

Навіть якщо допустити припущення, що держава змусить платити податки всіх, хто фактично приховує трудові відносини, то реакція може бути негативною для економіки у цілому, адже спрощена система оподаткування еластична та є рушійною силою для малого підприємництва, що в розвинутих країнах є основою для економічного зростання та стабільності.

Але є інший погляд на схему з ФОП. Багато працівників розповідають, що роботодавці змушують їх укладати цивільно-правові договори, хоча вони повинні працювати на умовах трудового договору, тому що ЄСВ за схеми з ФОПами є набагато меншим. У результаті люди не отри-

мують жодних соціальних гарантій: відпусток, лікарняних, гарантій та компенсацій зі збереження місця роботи, гарантій з охорони материнства та ін. [3]. Також є фактор соціальної несправедливості, адже токар платить 18% від своєї заробітної плати, а представник сфери інформаційних технологій – лише 5%. Невирішена проблема з ФОПами III групи консервує розвиток економіки та збільшує соціальну напругу.

На початку вересня 2019 р. була запропонована нова опція оподаткування (проектна назва – «п'ята група платників єдиного податку»). Така форма повинна надати більше гарантій і переваг, однак перехід на неї буде добровільним: хто бажає, може залишитися на третій групі ФОП. Проект нової моделі оподаткування буде складатися з таких платежів (табл. 2) [9].

Таблиця 2

Платежі, з яких буде складатися проект нової моделі оподаткування

Податки та збори	Ставка податку
Єдиний податок, який іде у місцеві бюджети	5%
Військовий збір	1,5%
ЄСВ	22% від двох мінімальних заробітних плат

Також планується додати збір на розвиток людського капіталу. Ставка збору зростатиме протягом п'яти років, потім вона буде стабільною. Таке поступове зростання дає зрозуміле, розріджене та поступове фіскальне навантаження [9].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. В умовах економічної, політичної кризи перед податковою системою та урядом постають пріоритети генерування достатнього обсягу податкових надходжень до бюджетів і забезпечення достатнім рівнем життя громадян та безперерйного функціонування держави.

На сучасному етапі одним із головних бюджетотворюючих податків є податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), який є обов'язковим нецільовим платежем фізичної особи до місцевого бюджету для фінансування його видатків. В умовах кризи для пересічного громадянина основною метою є збереження власного добробуту, тому виникають схеми, націлені на зниження податкового тягаря. Така ситуація говорить про недосконалість фіскальної політики у цілому.

Таким чином, податкову систему країни треба змінювати так, щоб більш урахувувалися економічні інтереси обох сторін – держави і платників податків, а також усунулася зацікавленість платників у податкових незаконних ухиленнях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Доходидержавнобюджету.URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2018> (дата звернення: 07.09.2019).

2. IT-индустрия формирует 4% ВВП. URL : <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2019/02/13/645229> (дата звернення: 28.09.2019).
 3. Підприємцям тут не місце: навіщо Кабмін оголосив війну ФОПам. URL : <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/02/18/645355/> (дата звернення: 28.09.2019).
 4. Податки та їх роль у формуванні бюджету. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2012/podatky-ta-jih-rol-u-formuvanni-byudzhetu/> (дата звернення: 07.09.2019).
 5. Податкова аналітика. URL : <https://taxlink.ua/ua/news/v-ukraini-proponujut-vvesti-progresivnu-shkalu-opodatkuvannja-pri-splati-pdfo-zakonoproekt.htm#hcq=XaNtFmr> (дата звернення: 07.09.2019).
 6. Порівняльний аналіз фискального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні. URL : <http://iset-ua.org/ua/doslidzhennja/item/111-porivnialnyi-analiz-fiskalnoho-efektu-skhem> (дата звернення: 14.09.2019).
 7. Прибутковий податок ПДФО. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/incometax/> (дата звернення: 07.09.2019).
 8. Прогресивна шкала ставок ПДФО. URL : <https://www.golovbukh.ua/news/16908-progresivna-shkala-stavok-pdfo-abo-bagatij-platit-blshe> (дата звернення: 07.09.2019).
 9. ФОП для IT: якими можуть бути наслідки запровадження 5 групи. URL : <https://mind.ua/openmind/20202363-fop-dlya-it-yakimi-mozhut-but-naslidki-zaprovadzhennja-5-grupi> (дата звернення: 28.09.2019).
-
- REFERENCES:**
1. Dokhody derzhavnogho bjudzhetu [State Budget Revenue] URL: <https://index.minfin.com.ua/en/finance/budget/gov/income/2018> (accessed 07.09.2019).
 2. IT-yndustryja formyruet 4% [The IT industry forms 4% of GDP] URL: <https://www.thoughtda.com.ua/eng/news/2019/02/13/645229> (accessed 28.09.2019).
 3. Pidpryjemcjam tut ne misce: navishho Kabmin ogholosyv v-jnu FOPam [There is no place for entrepreneurs here: why did the Cabinet declare war on entrepreneurs] URL: <https://www.thoughtda.com.ua/publications/2019/02/18/645355> (accessed 28.09.2019).
 4. Podatky ta jikh rolj u formuvanni bjudzhetu [Taxes and their role in budgeting] URL: <https://naub.oa.edu.ua/2012/podatky-ta-jih-rol-u-formuvanni-byudzhetu/> (accessed 07.09.2019).
 5. Podatkova analityka [Tax analytics] URL: <https://taxlink.ua/en/news/v-ukraini-proponujut-induce-progressive-swatches-publishing-pdf-law.htm#hcq=XaNtFmr> (accessed 07.09.2019).
 6. Porivnjalnyj analiz fiskalnogho efektu vid zastosuvannja instrumentiv ukhlyennja/unyknennja opodatkuvannja v Ukraini [Comparative analysis of the fiscal impact of the application of tax avoidance/avoidance instruments in Ukraine] URL: <http://iset-ua.org/en/doslidzhennja/item/111-porivnialnyi-analiz-fiskalnoho-efektu-skhem> (accessed 14.09.2019).
 7. Prybutkovyj podatok PDFO [PIT Income Tax] URL: <https://index.minfin.com.ua/en/labour/incometax> (accessed 07.09.2019).
 8. Proghresyvna shkala stavok PDFO [Progressive PIT Rate Score] URL: <https://www.golovbukh.ua/news/16908-progresivna-shkala-stavok-pdfo-abo-bagatij-platit-blshe> (accessed 07.09.2019).
 9. FOP dlja IT: jakymy mozhtj buty naslidky zaprovadzhennja 5 ghrupy [FOP for IT: what can be the consequences of the introduction of group 5] URL: <https://mind.ua/openmind/20202363-fop-dlya-it-yakimi-mozhut-but-naslidki-zaprovadzhennja-5-grupi> (accessed 28.09.2019).